

ELŐSZÓ

Kosztolányi híres mondása szerint *verset fordítani olyan, mint gúzsba kötve táncolni*. Ez persze csak olyan esetre érvényes, ha kötött formájú verset fordítunk a formai hűség szabályai szerint. Amikor tehát a ritmus, a sorok szótagszáma és a rímek elhelyezkedése a magyar változatban is pontosan követi az eredeti versét azon felül, hogy értelmét a lehető leghűbben adja vissza.

A magyar költői fordításban hagyományosan kötelező a formai hűség. Ez más nyelvekben ritkaságnak számít. Ennek oka leginkább az, hogy a költői gyakorlatban a huszadik század elejére a legtöbb nyelv költői elhagyták a formai kötöttséget: elsősorban a francia, olasz és a többi újlatin nyelv ilyen, de igen sok más is. Ezekre tehát nem is érdemes formahűen fordítani.

Volt például egy heroikus vállalkozás hetven évvel ezelőtt: terjedelmes magyar versantológiát adtak ki formahű francia fordításban, de a vártnál jóval szerényebb volt a sikere, annak ellenére, hogy kiváló francia költők vállalták a tolmácsolást. Ez leginkább azzal magyarázható, hogy a francia olvasók a számukra már elavult formák miatt a modern magyar költők szövegét is avíttnek érzékelték, mintha Lamartine vagy Victor Hugo kortársai lettek volna. Nyilvánvaló, hogy sok más nyelv esetében is hasonló eredménye lenne egy ilyen vállalkozásnak.

Ezzel szemben az angol nyelvű költészetben a legutóbbi időkig is voltak költők, akik a hagyományos formákban (vagy azokban is) írtak költeményeket. Igaz, hogy ma inkább már kivételnek számítanak, de ennyi is elég volt ahhoz, hogy az angol olvasók ne idegenkedjenek a kötött formájú verstől. Ehhez járul még az, hogy az angol költői nyelv – szemben például a franciával – mindig is igen gazdag volt a ritmus változataiban, ezért a magyar versek legtöbbjéhez könnyen lehet olyan angol formát találni, amely hangzásában is jól felidézi a magyar eredetit. Ezzel magyarázható, hogy az utóbbi fél évszázadban számos angol nyelvű kötet jelent meg a fontosabb magyar költők (főleg József Attila, Radnóti és Illyés) verseiből, és emellett jó néhány kisebb-nagyobb terjedelmű antológia is.

Persze abban nem reménykedhetünk, hogy az ilyen kiadványok számos hívet szereznek költészetünknek az angol anyanyelvű közönség köreiből. Már csak azért sem, mert roppant kevés példány jut el az angol nyelvű országokba. Azt is tudomásul kell vennünk, hogy nyelvünk és kultúránk, már lélekszámunk kicsisége miatt is, csak igen szerény figyelemre számíthat határainkon kívül. Ezeknél is nagyobb hátrány ebből a szempontból, hogy az angol nyelvű országokban minden elképzelést felülmúl a költészet iránti tökéletes érdektelenség; a költők is arra panaszkodnak, hogy a verseiket egymás és néhány kritikus vagy irodalomtudós számára írják.

Ezek ismeretében kérdezheti olvasóm, hogy vajon mi serkenti ilyen kilátástalan fáradozásra a magyarról angolra fordítókat.

Én a magam nevében elsőként a munka örömét, a szép versekkel való intenzív foglalkozásnak a gyönyörűségét nevezhetem meg, és másodsorban a honoráriumot, ha jut. Mert olykor barátságból is fordítok, és az ezredfordítón egy négyszáz oldalas antológiát készítettem el merő úgyszeretéből, mivel a kiadó a nyomdai költséget vállalta.

Némi megfontolás után egy harmadik biztató szempontot is említhetek. Az angol belátható időn belül valódi világnyelv lesz, és nincs messze az idő, amikor globálisan csak az fog igazán létezni és számítani, ami *megvan angolul is*.

A magyar költészetre is érvényes ez.

Akik tehát ebben a nem túl távoli jövőben a világ bármely sarkában kíváncsiak lesznek rá, hogy milyen is a magyar vers, legyenek bármily kevesen, jó eséllyel eljuthatnak majd az én szövegeimhez és mindazok szövegeihez, akik ugyanezen fáradoztak. Ilyenek pedig számosan vannak, voltak és lesznek.

A legtöbb magyarból fordító személy olyan költő, akinek angol az anyanyelve, és közvetítő útján jut közel az egyes versek szövegéhez. Ez azt jelenti, hogy egy magyar anyanyelvű barátja vagy munkatársa pontos és gondos fordítást készít számára a kiszemelt versről, és a közös munka során tovább segíti, támogatja és esetleg ötletekkel látja el őt. Értékes és szép fordítások ezrei születnek ilyen fordítópárosok működése nyomán.

Az viszont nem kérdéses, hogy az így megtámogatott alkalmi magyar „tudás” mégsem igazán olyan, mint azé, aki a magyar nyelvben él, érez és lélegzik. Ezért a másik lehetséges alkotó ehhez a munkához az olyan magyar

anyanyelvű és költői érzékenységgel bíró személy, aki jól megtanult angolul – például úgy, hogy élete jó részében angol nyelvi környezetben élt –, és járatos az angol verselés technikájában. Az ilyenek kevesebben vannak, de az én megítélésem szerint a legmeggyőzőbb eredmény olykor az ő kezükből kerül ki.

Ami engem illet, én természetesen az utóbbi kategóriához tartozom, azzal az eltéréssel, hogy angoltudásom könyvekből eredt, mivel életemet szülőföldemen töltöttem el. Ám ezek a könyvek jelentős részben angol verseskönyvek voltak, és az angol költészet formavilágát is igen alaposan kiismertem. Volt olyan eset, hogy egy angol irodalomprofesszorral való vitában én kerekedtem felül.

Ami hátrányom volt abból, hogy az eleven angol nyelvet kevésbé ismerem, azt azzal ellensúlyoztam, hogy a versszövegeimet a közlés előtt minden esetben angol anyanyelvű és irodalomhoz jól értő személlyel nézettem át, aki az óhatatlan hibákra felhívta a figyelmemet. Megnyugvásomra szolgált, hogy bizonyos idő elmúltával már csak elég ritkán volt szükség ilyen helyesbítésre.

Magyarról angolra való fordításaim megbízhatóságát nyilván az is garantálja, hogy fél évszázad óta számtalan verset fordítottam a megszokottabb irányban, azaz idegen nyelvről magyarra. A legtöbbet a kezdetektől fogva természetesen angoltól, de emellett később hét-nyolc más nyelvből is. Ez bizonyára azt jelzi, hogy van valami speciális adottság bennem a könnyed és eredményes versfordításhoz, amelyet leginkább a költői tehetség egy válfájának tekinthetünk, és elárulja, hogy a nyelvek

iránti érdeklődésem és az irántuk való fogékonyságom is meghaladja az átlagost.

Végül nem hagyhatom említés nélkül azt, ami a máig megjelent legnagyobb angol nyelvű magyar versantológia egyik mutatójából derül ki. A mű címe *In Quest of The Miracle Stag* (A csodaszarvas nyomában), és amerikai–magyar közös kiadásban jelent meg két nagy kötetben 1996 és 2003 között. A második kötet végén találjuk a fordítók ábécérendes mutatóját az oldalak megjelölésével, ahol az általuk készített fordítások találhatóak. Ebből nem volt nehéz megállapítani, hogy 118 költemény szerepel az én fordításomban, sem azt, hogy ezzel az összes többi fordítót megelőztem.

A TINTA Könyvkiadó kétnyelvű sorozatának ezt az új kötetét kétségtelenül azok forgathatják a legtöbb haszonnal és a legtöbb gyönyörűséggel, akik az angol nyelvtudásban jóval túl vannak a kezdet nehézségein, és már irodalmi szöveggel is próbálkoztak, akár prózával, akár verssel. Az az olvasóm fogja a leginkább élvezni ezt a kötetet, aki a fentiekén kívül gyakran és szívesen olvas verseket, aki a költészetben igaz örömet talál.

Tótfalusi István